

BARNFATTIGDOMEN I SVERIGE

Sammanfattning av studien

”Barns ekonomiska utsatthet under 1990-talet”

Rädda Barnen

Save the Children Sweden

Rädda Barnen kämpar för barns rättigheter. Vi väcker opinion och stöder barn i utsatta situationer — i Sverige och i världen.

Rädda Barnen ger ut böcker och rapporter för att sprida kunskap om barns förhållanden, ge vägledning och inspirera till nya tankar och diskussioner. Vår vision är en värld där varje enskilt barn har ett värde och respekteras, där vi lyssnar till barn och lär av dem och där alla barn har möjligheter och framtidstro.

© Rädda Barnen 2002

Barnfattigdomen i Sverige är en sammanfattning av studien **Barns ekonomiska utsatthet under 1990-talet**, författad av Tapio Salonen på uppdrag av Rädda Barnen. **Barns ekonomiska utsatthet under 1990-talet**, ISBN 91-7321-066-8, art. nr: 2002-2758 kan beställas på telefon 08-698 90 20 eller e-post info@rb.se.

Citaten som illustrerar denna skrift är hämtade ur ansökningar om bidrag från Inga C Kempes fond, samt ur en intervju med en av de sökande. Fonden inrättades 1971 av Rädda Barnen och tillkom för att ge ekonomiska bidrag till barn eller grupper av barn som av olika skäl inte ges samma möjligheter till stimulans och utveckling som andra barn.

Projektledare: Kalle Elofsson
Textbearbetning: Helen Sandberg
Grafisk form: Hemma
Produktion: Jupiter
Fotografer: Jan Asplund, Jan Håkan Dahlström,
Sören Fröberg, Anette Nantell,
Sven Oredson, Owe Persson,
Mathias Rahm, Martin Skoog

Tryck:
Art. nr: 2002-2764
ISBN: 91-7321-067-6

Innehåll

FÖRORD	5
BAKGRUND	7
UPPDRAG OCH SYFTE	11
HUR MÄTER MAN BARNES MATERIELLA LEVNADSSTANDARD?	13
Val av indikator	13
BARN I FAMILJER MED LÅG INKOMSTSTANDARD	17
Låg inkomststandard och utländsk bakgrund	18
Skillnader mellan kommuner	19
BARN I FAMILJER MED SOCIALBIDRAG	21
Socialbidrag och utländsk bakgrund	22
Skillnader mellan kommuner	22
JÄMFÖRELSE MELLAN LÅG INKOMSTSTANDARD OCH SOCIALBIDRAG	25
Överlappning och utländsk bakgrund	26
Skillnader mellan kommuner	27
Varför är överlappningen så låg?	27
BARNFATTIGDOMEN I SVERIGE — BIDRAG TILL ETT BARNINDEX	31
Barnfattigdom på nationell nivå	31
Barnfattigdom på kommunal nivå	33
Barnfattigdom och utländsk bakgrund	34
SAMMANFATTNING OCH SLUTSATSER	39
KOMMUNTABELL	42

Förord

Vad betyder fattigdom för människors möjligheter att skapa ett gott liv? Vad betyder det för barn att växa upp i en familj med knappa ekonomiska resurser? Om ekonomin påverkar barns liv och utveckling – hur kan det då komma sig att den ekonomiska situationen för barn i Sverige inte diskuteras? Beror det på att vi tror att frågan redan är löst – att det inte finns fattiga barn i vårt land?

Den här rapporten visar att problemet långt ifrån är löst. Barnfattigdomen har ökat under 1990-talet. 345 000 barn levde i fattiga familjer 1999. Det motsvarar vart femte barn i Sverige. Vart och ett av dessa barn har sina egna upplevelser av hur det är att leva i en fattig familj.

Enligt artikel 27 i FNs konvention om barnets rättigheter har alla barn rätt till en skäligen levnadsstandard. Alla barn har lika värde och alla barn ska ha samma möjligheter. Inga barn ska alltså behöva riskera att bli diskriminerade till följd av det utanförskap som familjens bristande ekonomiska resurser kan skapa.

Fattigdom är ett relativt begrepp. Att vara fattig i Sverige innebär inte att barnen svälter eller fryser. Modern fattigdom i ett samhälle som det svenska syns ofta inte heller på ytan, på kläder eller andra yttre attribut. Ekonomisk knapphet betyder att tvingas leva utan marginaler och därmed utan trygghet. Varje händelse som innebär en ökad kostnad riskerar att kullkasta hela tillvaron. Knappheten gör sig påmind i en rad vardagliga sammanhang, som att barn tvingas avstå från fritidsaktiviteter, inte kan följa med på skolresor eller att familjen aldrig har råd att åka på semester. Listan kan göras lång.

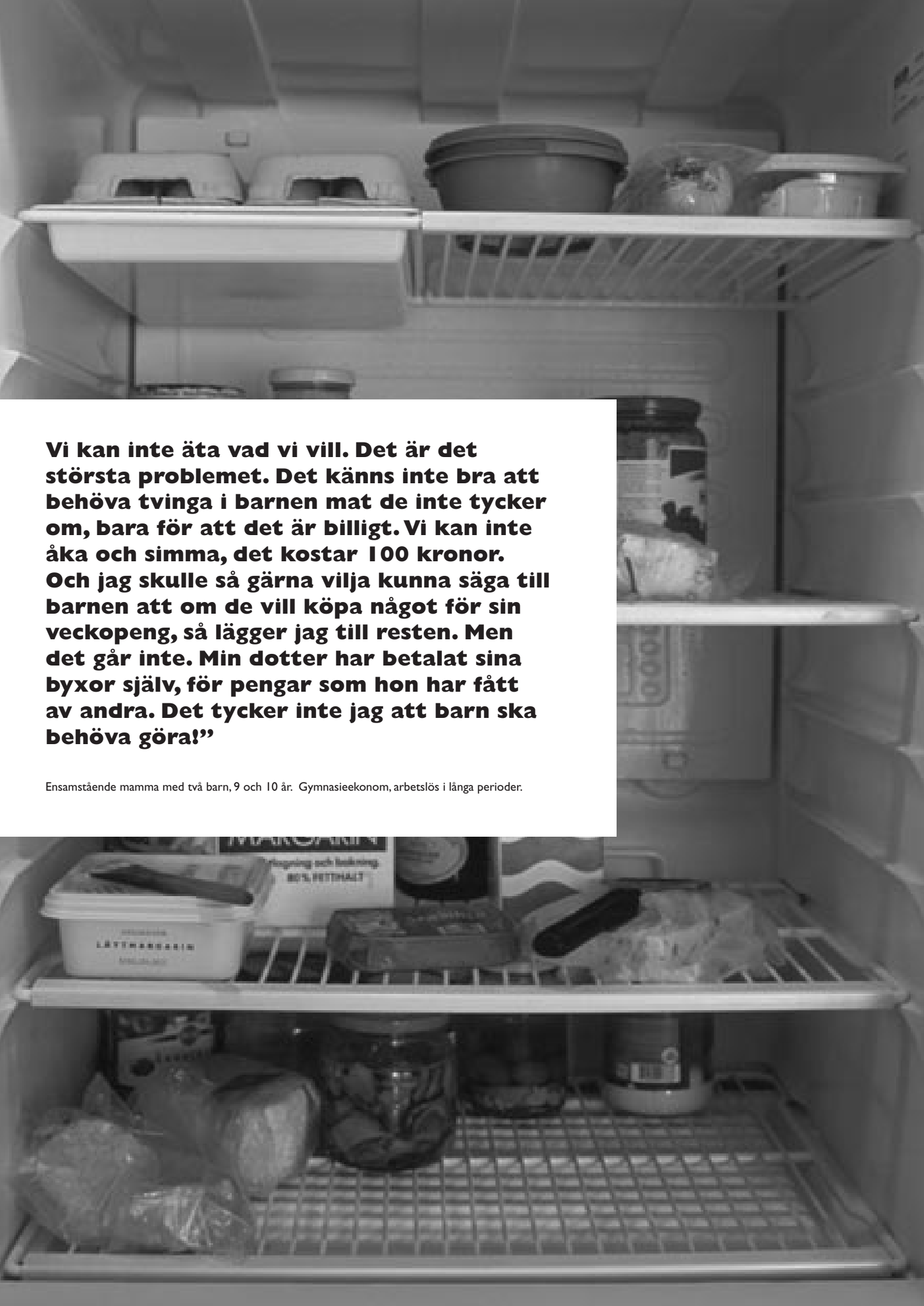
Barns levnadsvillkor skiljer sig markant mellan olika kommuner. Skillnaderna har ökat under 90-talet. Det finns kommuner där nästan alla barn slipper fattigdomen, men i andra kommuner är andelen barn i fattiga familjer nästan fyrtio procent.

Barn med utländsk bakgrund har drabbats värst av fattigdom under 90-talet. Nästan hälften av alla barn som lever i ekonomisk utsatthet har utländsk bakgrund. Så många som fyra av tio barn med utländsk bakgrund lever i fattiga familjer.

Den här rapporten, *Barnfattigdomen i Sverige*, är en sammanfattning av studien *Barns ekonomiska utsatthet under 1990-talet*, av Tapio Salonen, professor vid Lund och Växjö universitet. Studien rekommenderas för den som vill fördjupa sig eller göra egna jämförelser på kommunnivå. Den är också ett första steg i arbetet med att på sikt utveckla ett barnindex, som årligen speglar förändringar i olika delar av barns välfärd på kommunal nivå.

Att uppmärksamma barns fattigdom, liksom andra former av utsatthet och diskriminering är syftet med Rädda Barnens pågående kampanj Räkna med mig. Den utbredda barnfattigdomen måste bli en av valets allra viktigaste frågor. Rädda Barnen kräver besked av de politiska partierna inför valet i höst. Vad tänker partierna göra för att undanröja barnfattigdomen i Sverige?

Annika Åhnberg
ORDFÖRANDE

Vi kan inte äta vad vi vill. Det är det största problemet. Det känns inte bra att behöva tvinga i barnen mat de inte tycker om, bara för att det är billigt. Vi kan inte åka och simma, det kostar 100 kronor. Och jag skulle så gärna vilja kunna säga till barnen att om de vill köpa något för sin veckopeng, så lägger jag till resten. Men det går inte. Min dotter har betalat sina byxor själv, för pengar som hon har fått av andra. Det tycker inte jag att barn ska behöva göra!”

Ensamstående mamma med två barn, 9 och 10 år. Gymnasieekonom, arbetslös i långa perioder.

Bakgrund

Den här studien belyser barns ekonomiska levnadsvillkor i Sverige under 1900-talets sista årtionde. Hur har de grundläggande materiella förutsättningarna för barn och deras familjer utvecklats under detta decennium som i många avseenden innebar påfrestningar på såväl samhällssystem som enskilda hushåll? Hur vanligt är det att barn i Sverige inte ges ekonomiska uppväxtvillkor som stämmer överens med uttalade politiska mål? Hur varierar de materiella villkoren för barn i landets kommuner?

Sedan FN:s generalförsamling 1989 antog konventionen om barnets rättigheter har Sverige haft som föresats att vara ett föregångsland i att förverkliga konventionen¹. Samtidigt har den krassa verkligheten satt dessa stolta ambitioner på svåra prov. 1990-talet har präglats av den djupaste ekonomiska nedgången i Sverige under efterkrigstiden. Den nyligen avslutade statliga utredningen Valfärdsbokslut² sammanfattar årtiondets förändringar så här:

- Ökad ofärd: minskad sysselsättning, ökad negativ stress i jobben, ökad ohälsa, fler fick ekonomiska problem
- Ökad välfärd: minskad dödlighet, högre utbildningsnivå, högre löner
- Klass- och könsskillnader kvarstår - till nackdel för arbetare och kvinnor
- Ensamstående mödrar, utrikes födda och ungdomar: förlorargrupper i den utdragna sysselsättningskrisen
- Försörjningssystemen: skärpta krav och lägre ersättningsnivåer
- Ökad brukarfinansiering och privatisering inom välfärdstjänsterna
- Resursuttunning inom barnomsorg och skola: fritidshem i strykclass

Inte oväntat slog arbetslösheten och neddragningarna i de offentliga systemen hårdast mot de grupper i samhället som redan hade de mest sårbara positionerna: lågutbildade, nyanlända flyktingar/invandrare, ensamstående föräldrar, familjer med många barn etc. Förutom ungdomars och nyanlända invandrades växande svårigheter att etablera sig på den svenska arbetsmarknaden och i de offentliga trygghetssystemen har även barnfamiljers ökade försörjningsproblem varit ett ofärdstecken under 1990-talet.

”Våra analyser visar också att barn och barnfamiljer missgynnats av utvecklingen under decenniet. Andelen barn i hushåll med mycket låga inkomster eller i avsaknad av kontantmarginaler har ökat något under perioden, liksom skillnaderna gentemot övriga grupper. Detta gäller framförallt yngre barn, i åldrarna 0-6 år. Barn till arbetare, utrikes födda samt ensamstående föräldrar lever särskilt ofta under knappa villkor.” (SOU 2001:79 s.10-11)

1 Barnombudsmannen 2001a. *Barnets bästa – från vision till verklighet*. Stockholm

2 SOU 2001:79. *Valfärdsbokslut för 1990-talet*. Slutbetänkande från kommittén Valfärdsbokslut. Stockholm: Socialdepartementet.

Samtidigt som den ekonomiska utsattheten ökat för vissa har många fått det allt bättre. Inkomstskillnaderna har ökat så att hushåll med redan höga inkomster fått ökade realinkomster medan hushåll med de lägsta inkomsterna fått sänkta inkomster. De fattiga i Sverige har under 1990-talet inte bara blivit fler utan också fattigare³. Även om Sverige i ett internationellt perspektiv fortfarande är ett ekonomiskt förhållandevis jämlikt samhälle, har utvecklingen de senaste 10-15 åren gått mot ökade inkomstskillnader. Levnadsvillkoren bland hushållen visar en allt större spridning vilket påverkar den traditionella bilden av Sverige som en välfärdsstat. Närmare en fjärdedel av alla barn i Sverige har idag utländsk bakgrund, d v s minst en förälder född utomlands. Föräldrarnas bakgrund, i synnerhet deras utbildningsnivå, präglar fortfarande barnens vägval i utbildning och arbetsliv. De ökande samhällsklyftorna slår sannolikt extra hårt på barnfamiljer p g a försörjningsbörd, bundenhet till lokala arbetsmarknader och beroende av offentliga servicelösningar.

Barnfamiljernas levnadsvillkor avgörs allt mer på den kommunala nivån. Under 1990-talet decentraliserades många beslut som påverkar välfärden. Kommunerna har fått ta större ansvar för tidigare statliga angelägenheter, t ex skolan, arbetslöshetsbekämpning, omsorg om äldre och psykiskt sjuka. Utifrån ett barnrättsperspektiv är det angeläget att påvisa skillnaderna på kommunal nivå och hur de påverkar barn som växer upp i utsatta hushåll. Kommunala regler och beslut avgör t ex hur olika hushållsutgifter bedöms när socialbidrag behovsprövas. Lika så har variationer i kommunala taxor stor betydelse för barnfamiljer med låga inkomster.

Tidigare schablonbilder av Medelvensson och enkla typfamiljsberäkningar måste ersättas med beskrivningar som visar hur barns levnadsvillkor skiljer sig åt beroende på ekonomiska, sociala, etniska och kulturella förhållanden. Det är en stor utmaning för välfärdsforskningen att bidra till kunskaper som går djupare än de snäva definitioner som använts hittills. Denna studie använder tämligen traditionella mått på barns och deras familjers ekonomiska vardagsvillkor. Fokus ligger på att försöka fånga hur barnfamiljernas hushållsekonomi under 1990-talet varierar beroende på i vilken kommun de bor. För att djupare förstå hur det är att t ex växa upp i en familj som ständigt tvingas till ekonomiska försakelser behövs mer inträngande kvalitativa studier. I en tidigare intervjustudie förmedlades erfarenheter av hur det är att leva med en ”permanent otillräcklighet”⁴. Av föräldrarnas berättelser framgår hur det är att inte kunna erbjuda sig själva och framför allt barnen sådana saker som de flesta betraktar som självklara. Upplevelser av otillräcklighet, tendenser till social utestängning och att ställas inför ständiga försakelser och omöjliga val är återkommande inslag hos dessa fattiga barnfamiljer. En viktig dimension tycks varaktigheten i ”knapphetens gissel” vara. En sak är att hamna i en tillfällig ekonomisk svacka och kanske tvingas omprioritera hushållsutgifter. En helt annan sak är att under lång tid, kanske

3 Socialstyrelsen 2001. *Social rapport 2001*. Stockholm

4 Hjort, Torbjörn & Tapio Salonen 2000. *Knapphetens boningar*. Om fattiga barnfamiljers boende och ekonomi. Meddelanden från Socialhögskolan 2000:8, Lunds universitet.

under hela barnets uppväxttid, leva under sådana begränsade förhållanden. I bedömningen av resultaten från denna kvantitativa studie bör läsaren vara medveten om att alla försök att definiera ett "fattigdomsstreck" innebär förenklingar av varierande levnadsvillkor. Även om barnhushåll blir definierade som "fattiga", utifrån det ena eller andra kriteriet, behöver det inte innebära att deras levnadsvillkor ser likartade ut.

Bankomat[®]

”Det värsta är när jag inte ens har mat till barnen. Trodde aldrig jag skulle behöva uppleva det men det har jag gjort. Lånade en bakmaskin på ’långtidslån’ för ett par år sedan och när det har varit som värst så har vi fått leva på enbart bröd. Kanske låter det påhittat men det är det tyvärr inte. Det är den 9 november 2001 idag och mina pengar är redan slut.”

Ensamstående mamma med två pojkar på 9 och 11 år. Sjukskriven.

Uppdrag och syfte

Rädda Barnen har tagit initiativ till den här studien för att på sikt utveckla ett svenskt barnindex som speglar förändringar i barns välfärd på kommunal nivå t ex när det gäller hälsa, utbildning och ekonomisk levnadsstandard. Det ligger i linje med Rädda Barnens övergripande mål att verka för att barns rättigheter förverkligas i enlighet med FNs konvention om barnets rättigheter. Att utveckla ett kommunalt barnindex kan ses som ett systematiskt sätt att bevaka barns rättigheter i Sverige. Tidigare har Rädda Barnen bl a lämnat en rapport till FN om efterlevnaden av Barnkonventionen i Sverige⁵. I rapporten uttrycks farhågor för att barnfamiljerna i Sverige blivit mer ekonomiskt utsatta under 1990-talet och för den sårbarhet som följer därav. Rapporten uppmärksammade även decentraliseringen av många beslut som berör barns uppväxtvillkor. Delegering från stat till kommuner och landsting innebär ökad variation av politikens utformning och svårigheter att följa upp barns villkor i Sverige.

Avsikten med denna studie är först och främst att beskriva barns ekonomiska levnadsstandard i Sverige på ett hållbart och trovärdigt vis som gör det möjligt att årligen uppdatera siffrorna på kommunal nivå. Under senare år har intresset ökat för att försöka följa upp välfärdsaspekter på lokal nivå, t ex inom folkhälso- och barnrättsarbete. I detta arbete efterfrågas konkreta och trovärdiga mått på olika aspekter av välfärdsutvecklingen. Den här studien ska försöka att bidra med ett sådant.

Motivet för att studera just barnets rätt till en skälig levnadsstandard är att hushållens ekonomi är så central i vår förståelse av välfärdens fördelning. Tidigare forskning visar att den ekonomiska aspekten påverkar i princip alla andra områden i hushållens välfärd, t ex utbildningsnivå, möjlighet att få arbete, fysisk och psykisk hälsa.

Av nationella studier⁶ vet vi att andelen barnfamiljer som lever under ekonomiskt pressade villkor har ökat. Men hur ser dessa förändringar ut på kommunal nivå? Finns det stora variationer mellan olika kommuntyper och regioner? På vilket sätt har mottagandet av invandrare, oftast med flyktingstatus, påverkat bilden? Då avsikten är att barnindexet ska följas upp årligen görs i denna första studie en tillbakablick i tiden, så att tidsmässiga jämförelser blir möjliga. Studien redovisar därför resultat av kommunala variationer kring barns ekonomiska villkor som sträcker sig från 1991 till 1999.

5 Rädda Barnen 1998. *Rapport från Rädda Barnen till FN:s kommitté för barnets rättigheter i Genève beträffande svenska regeringens andra rapport*. Stockholm.

6 Fritzell, Johan 2001. 'Inkomstfördelningens trender under 1990-talet', i SOU 2001:57, *Välfärdens finansiering och fördelning*. Stockholm: Socialdepartementet.

”Jag tittar hela tiden på vad andra ungar har på sig och så. Att jag själv inte har råd att klä mig så snyggt eller köpa saker, det stör mig inte så mycket. Men jag oroar mig för att det kanske syns på ungarna att vi har dåligt med pengar, att de kanske blir mobbade i skolan för det. Det känns hemskt att förorsaka dom smärta som dom inte skulle behöva ha.”

Ensamstående mamma med två barn, 9 och 10 år. Gymnasieekonom, arbetslös i långa perioder.

Hur mäter man barns materiella levnadsstandard?

Det finns inget entydigt, allmänt accepterat sätt att mäta hushållens materiella levnadsstandard på. Alla försök att dra en gräns — ett fattigdomsstreck — mellan fattiga och icke-fattiga utgår dels från samtidens normer och värderingar, dels från vilka möjligheter vi har att mäta fattigdomen. I den moderna fattigdomsforskningen har olika inkomstrelaterade definitioner dominerat. EU har t ex antagit en inkomstbaserad definition som innebär att fattigdomsstrecket går vid högst 50 procent (i vissa fall 60 procent) av landets medianinkomst.

En annan vanlig definition av fattigdom kallas ”ekonomiskt fattiga”. Då utgår man från både hushållens inkomster och utgifter. Inkomsten beräknas på samma sätt som sk EU-fattiga, medan utgiftssidan utgår från en lägsta acceptabel utgiftsnivå baserad på socialbidragsnormen som fastställdes i mitten av 1980-talet (med årliga inflationsuppräknings) och en norm för boendeutgifter. Om hushållens inkomster understiger normen för dessa utgifter (inkomststandard under 1,0) definieras hushållen ha en ”låg inkomststandard”. Det är ett mått utvecklat av SCB som används för att skildra bl a barnfamiljernas ekonomiska situation i de årliga rapporterna ”Barn och deras familjer”⁷.

En tredje definition av fattigdom utgår från de hushåll som beviljas socialbidrag. Dessa hushåll har under bidragsperioderna bevisligen en situation som understiger vad samhället anser vara en lägsta acceptabel levnadsnivå. Socialbidragsdefinitionen är förhållandevis enkel att studera, men det finns också nackdelar. Socialbidragsnormen grundas på politiska beslut som egentligen säger mer om samhällets vilja att hjälpa människor i nöd än de utsattas faktiska hjälpbehov. En fattigdomsdefinition beroende av politiska beslut kan ändras i takt med konjunkturer och värdeströmningar i samhället. Det var fallet under de besvärliga åren på 1990-talet då socialbidragsreglerna skärptes⁸ och bidragen minskade 20 procent i realt värde.

Val av indikator

I såväl socialpolitiska sammanhang som forskning finns en tendens att begränsa sig till en enstaka indikator för att belysa en särskild välfärdspolitisk aspekt. I den officiella fattigdomsbekämpningen t ex har regeringen som mål att halvera socialbidragstagandet fram till 2004. Men för att spegla brister i barns ekonomiska levnadsstandard i Sverige är det inte rimligt att välja en enstaka indikator. En så

7 SCB 1999, 2000, 2001. *Barn och deras familjer*. Demografiska rapporter. Stockholm: SCB

8 Bergmark, Åke 2000. 'Socialbidragen under 1990-talet', i Bergmark Å. (red) *Ofärd i välfärden*. SOU 2001:54. Antologi från kommittén välfärdsbokslut. Stockholm: socialdepartementet. SOU 2001:79 *Välfärdsbokslut för 1990-talet*. Slutbetänkande från kommittén välfärdsbokslut.

komplex dimension av hushållens välfärdssituation som den ekonomiska levnadsstandarden kan inte fångas med en enstaka variabel.

I den här studien har två oberoende indikatorer valts för att belysa barns och deras familjers ekonomiska levnadsvillkor: *barn i familjer med låg inkomststandard* och *barn i socialbidragshushåll*. På så vis får man en fördjupad möjlighet att förstå brister i barns ekonomiska grundtrygghet. Båda indikatorerna kan följas i register som täcker hela befolkningen. I fortsättningen kommer vi att variera benämningen låg inkomststandard med t ex *ekonomiskt fattiga hushåll*, *barn i fattiga hushåll* och *ekonomisk fattigdom*. Det handlar dock alltid om samma indikator, d v s familjer med inkomststandard under 1,0.

Det tyngsta skälet till att vi valt två indikatorer för att följa upp Barnkonventionens artikel 27 om barnets rätt till en skälig levnadsstandard är erfarenheterna från tidigare forskning som visar på en låg samstämmighet mellan olika fattigdomsdefinitioner. De fångar in delvis olika delar av befolkningen och mäter delvis olika slags ekonomisk utsatthet bland hushållen⁹.

9 Halleröd, Björn 2000. 'Socialbidragstagande och fattigdom', i Puide, A. (red) *Socialbidrag i forskning och praktik*. Stockholm: Gothia.

”Jag lever på socialbidragsnormen och har väldigt svårt att klara mig ekonomiskt. Barnen behöver vinterkläder plus kängor. Så skulle jag behöva nya sängar till barnen, för deras håller på att gå sönder.”

Ensamstående mamma med fyra barn 1–13 år. Har socialbidrag.

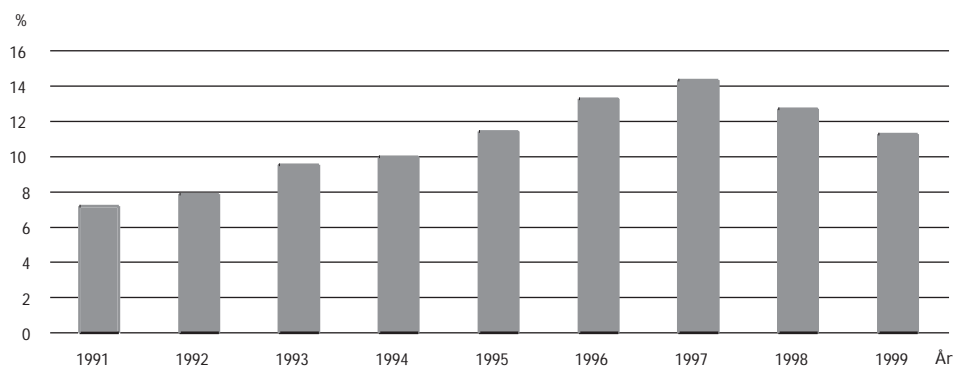

Barn i familjer med låg inkomststandard

Under 1990-talet förändrades de offentliga trygghetssystemen och vardagslivet för många människor i Sverige kraftigt. Det har inte minst många barnfamiljer märkt av. De är ofta mer beroende av offentlig service och bidrag än andra hushåll, t ex i form av barnomsorg, skola, barnbidrag, föräldrapenning, underhållsbidrag mm. Risker att tillhöra låginkomsthushåll har ökat betydligt mer för barn än för befolkningen i stort¹⁰. Däremot har det saknats kunskap om hur utsatta barn och deras familjers ekonomiska villkor varierat på kommunal nivå under 1990-talet. Det är denna kunskapslucka som denna studie vill bidra till att fylla.

Hur har då det turbulenta 1990-talet påverkat antalet barn som lever under knappa ekonomiska villkor?

Figur 1. Andel barn i Sverige som lever i hushåll med låg inkomststandard 1991-1999

Av figur 1 framgår att andelen barn (0-17 år) som, utifrån definitionen låg inkomststandard, lever i ekonomiskt fattiga familjer ökade kraftigt mellan 1991 och 1997, för att därefter minska något till 1999. Resultatet ligger i linje med vad man kan förvänta sig. Försämringarna av barnbidrag, underhållsbidrag, bostadsbidrag mm skedde under mitten av decenniet och är en rimlig förklaring till ökningen av antalet fattiga barn i Sverige.

1999 levde 219 000 barn i familjer med låg inkomststandard, vilket motsvarar drygt 11 procent av landets samtliga barn. Jämförs situationen 1999 med

10 Fritzell, Johan 2001. 'Inkomstfördelningens trender under 1990-talet', i SOU 2001:57 *Välfärdens finansiering och fördelning*. Stockholm: socialdepartementet

utgångsläget 1991 är skillnaden drygt 60 procent eller 83 000 fler fattiga barn. Under 1990-talets första hälft ökade antalet barn i Sverige med ca 70 000 medan det minskade med ca 35 000 barn under dess andra hälft. Under 2000-talets första decennium beräknas barnantalet minska med ytterligare ca 145 000 barn, till knappt 1,8 miljoner barn år 2010¹¹. Det minskande barnantalet påverkar antalet barn som lever under ekonomiskt utsatta villkor i Sverige.

Låg inkomststandard och utländsk bakgrund

Andelen barn med utländsk bakgrund har ökat under senare år. Det är betydligt vanligare att som barn vara född i Sverige och ha invandrade föräldrar än att själv ha invandrat. Närmare en fjärdedel av samtliga barn 1999 hade utländsk bakgrund, dvs minst en förälder född utomlands¹².

Vid 1990-talets inledning hade de flesta barnen i hushåll med låg inkomststandard helt svenskt ursprung. Detta har successivt förändrats och barn med utländsk bakgrund är under 1990-talets sista år något fler än barn med svenskt ursprung, 117 000 jämfört med 102 000 barn 1999. Utvecklingen under 1990-talet har således ytterligare förstärkt ett etniskt fördelningspolitiskt mönster.

År 1991 var risken för barn med utländsk bakgrund att leva i en familj med låg inkomststandard nära tre gånger så hög som för barn med svenskt ursprung. 1999 hade motsvarande skillnad ökat till nästan fyra gånger. Det beror till största delen på att barnfattigdomen inte minskat lika snabbt bland barn med utländsk bakgrund under 1990-talets sista år.

Skillnaden i fattigandel mellan barn med olika slags utländsk bakgrund är också avsevärd. Även om utsattheten är mindre vanlig bland barn som själva är födda i Sverige med minst en förälder född utomlands än för utlandsfödda barn har ökningen varit allra störst bland andra generationens invandrabarn. Risken att leva i ett hushåll med låg inkomststandard har nästan fördubblats i denna grupp under 1990-talet, från drygt 12 procent 1991 till 24 procent 1999.

Tidigare forskning visar att vistelsetiden i Sverige kanske är den enskilt viktigaste faktorn när man studerar etablerings- och integrationsmönster för olika invandrargrupper¹³. Ju längre man varit i Sverige desto mer liknar ens levnadsvillkor befolkningen i stort. Detta har åtminstone varit fallet för de grupper som kom till Sverige under arbetskraftsinvandringen fram till 1980-talets början. Hur

11 SCB 2000, s. 27. *Barn och deras familjer 1999*. Demografiska rapporter 2000:2. Stockholm: SCB

12 SCB 2000. *Barn och deras familjer 1999*. Demografiska rapporter 2000:2. Stockholm: SCB

13 Ekberg, Jan & L. Andersson 1995. *Invandring, sysselsättning och ekonomiska effekter*. Ds 1995:68 ESO. Stockholm: finansdepartementet. Gustafsson, Björn 1997 'Invandrarnas försörjning', i *Mångfald och ursprung*. Statens invandrarverk. Socialstyrelsen 1999. *Långvarigt socialbidragstagande under 1990-talet*. Socialstyrelsen följer upp och utvärderar. 1999:5. Stockholm: socialstyrelsen. Franzén, Eva 2000. 'Socialbidrag bland invandrare' i Puide, A. (red) *Socialbidrag i forskning och praktik*. Stockholm: Gothia

etableringsmönstret för de senaste femton årens flyktingdominerade invandring utvecklats är ännu för tidigt att säga. Det finns dock studier som tyder på att integrationsprofilen ser mer problematiskt ut¹⁴.

Skillnader mellan kommuner

För att mäta lokala variationer av barns materiella utsatthet måste man studera skillnader mellan olika slags kommuner. Liksom de flesta kommunstudier utgår den här studien från Svenska kommunförbundets klassifikation av ”kommungrupper” där hänsyn tas till bl a befolkningsstorlek, tätortsgrad och näringslivsstruktur¹⁵. Jämförelsen mellan de olika kommuntyperna visar att skillnaderna i barnfattigdomen ökat under 1990-talet. I landets tre storstäder var andelen fattiga barn redan vid 1990-talets början betydligt högre än i resten av landet och 1990-talets förändringar har ytterligare förstärkt denna skillnad. Under perioden 1991 – 1999 har andelen fattiga barn fördubblats i storstäderna medan ökningen var under 40 procent i landets förorts-, landsbygds- och glesbygdskommuner.

Barns materiella levnadsvillkor påverkas till stor del av hushållens ursprungsförhållanden och vistelsetid i Sverige. När man granskar kommunala variationer av barnfattigdomen bör hänsyn tas till detta.

14 Franzén, Eva 2000. 'Socialbidrag bland invandrare' i Puide, A. (red) *Socialbidrag i forskning och praktik*. Stockholm: Gothia. Edin, Per-Anders & Olof Åslund 2001. 'Invandrare på 1990-talets arbetsmarknad', i Bergmark Å. (red) *Ofärd i välfärden*. SOU 2001:54. Antologi från kommittén välfärdsbokslut. Stockholm: socialdepartementet.

15 www.svekom.se/stat/statistik/kgrupp.ttm

”Det har blivit sämre i skolan. Min son har talsvårigheter och klarar inte av svenskan, men han får ingen hjälp. Han har också ett socialt handikapp men det finns ingen extrapersonal på fritids för honom, så där kan han inte vara efter skolan. Han går hem istället vilket gör att jag bara kan jobba 75 procent. Om han hade fritids kunde jag jobba heltid. Så visst har de dragit in, han hade stödpersoner förut. Nu hjälper det inte ens att jag har läkarintyg som säger att han behöver stöd.”

Ensamstående mamma med två barn, 9 och 10 år. Gymnasieekonom, arbetslös i långa perioder.

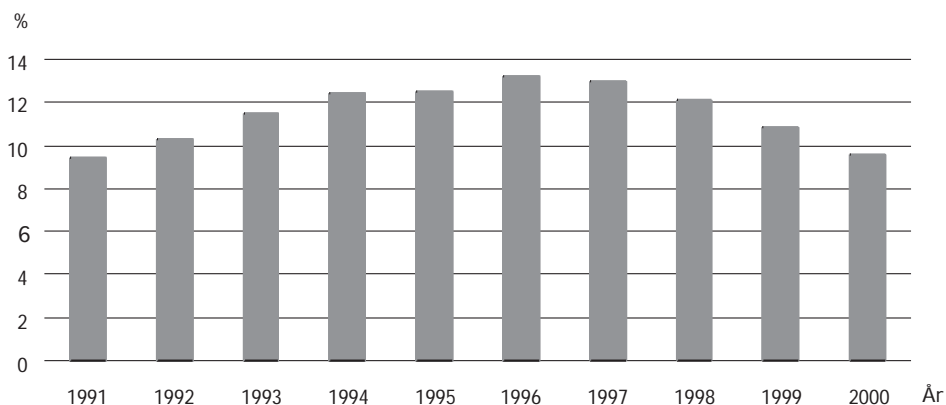
Barn i familjer med socialbidrag

Att tvingas leva på socialbidrag innebär generellt sett två saker för alla berörda hushåll. För det första tvingas man leva på en materiell nivå som ligger klart under vad som anses som normalt för svenska hushåll. För 2001 var riksnormen 3 000 kr/månad för en ensamstående vuxen och 5 050 kr/månad för ett par, bostadskostnad och andra godkända utgifter oräknade. För varje barn tillkommer mellan 1 200 – 2 130 kr/månad¹⁶.

Det andra gemensamma draget är att man tvingas acceptera den sociala myndighetens krav på insyn i familjförhållandena. Det har medfört att bidraget betraktats som stigmatiserande. Hur det i realiteten uppfattas av de berörda barnfamiljerna varierar naturligtvis bl a beroende på hur lång tid man tvingas leva på bidrag, hur hjälpens förmedling uppfattas och hur man själv förmår hantera hushållets försörjningssituation. Många barn i bidragshushåll kanske inte har vetskap om denna försörjningshjälp medan andra barn blir påmind om det under hela uppväxten.

Socialbidraget har under 1990-talet ökat kraftigt fram till 1997 för att därefter minska något¹⁷. Som en följd av sysselsättningskrisen, det ökade flyktingmottagandet under 1990-talets första hälft och neddragningarna i det offentliga försörjningssystemet mer än fördubblades kommunernas socialbidragskostnader mellan 1990 och 1997 (från knappt 5 till drygt 12 miljarder kr). Antalet bidragstagare ökade under motsvarande period med 40 procent och bidragstidernas

Figur 2. Andel barn i Sverige som lever i hushåll med socialbidrag 1991-2000

16 SFS:1075

17 Bergmark, Åke 2000. 'Socialbidragen under 1990-talet', i Bergmark Å: (red) *Välfärd och försörjning*. SOU 2000:40. Antologi från kommittén välfärdsbokslut. Stockholm: socialdepartementet.

längd ökade i genomsnitt från drygt 4 till nästan 6 bidragsmånader per år. Det är framför allt det långvariga bidragstagandet (minst 10 bidragsmånader/år) som ligger bakom denna bidragsboom¹⁸.

Ökningen av antalet barn i socialbidragshushåll under 1990-talet har i stort sett följt ett förväntat mönster i linje med den ekonomiska tillbakagången. Uppgången från 1991 bröts 1996, då antalet barn i hushåll med socialbidrag hade ökat med närmare 50 procent, eller från 178 000 barn till 259 000. Därefter låg socialbidragsberoendet tämligen stabilt på en hög nivå bland barnen och deras familjer mellan åren 1996-1997. Antalet barnfamiljer som vid någon period under det gångna decenniet behövt socialbidrag, för kortare eller längre perioder, är betydligt större. Från 1998 har socialbidragsberoendet sjunkit och ligger år 2000 nära det utgångsläge som rådde vid 1990-talets början.

Socialbidrag och utländsk bakgrund

Av den officiella statistiken framgår att över hälften av samtliga barn i socialbidragshushåll har åtminstone en förälder född utomlands. Den andelen har ökat något fram till 2000, då den hittills högsta andelen uppmättes till 60 procent. Risken för barn med svenskfödda föräldrar att tvingas leva på socialbidrag var relativt liten, ca 6 procent, i slutet av 1990-talet. Motsvarande andel för barn med utländsk bakgrund var nästan fem gånger så hög, 25 – 30 procent.

Att socialbidragsfrekvensen bland barn i hushåll med minst en utlandsfödd förälder är betydligt högre än bland barn till svenskfödda föräldrar beror sannolikt på etableringsproblem bland nyanlända barnfamiljer i Sverige. Brister i ekonomisk förankring, t ex rätt till arbetslöshetsersättning och rimlig föräldrapenning medför att många av dessa hushåll i stor utsträckning är hänvisade till socialbidragssystemet.

Skillnader mellan kommuner

Fram till 1998 kunde kommunerna fritt bestämma bidragsnivåer och sättet att organisera socialbidragshanteringen (inom vissa juridiska ramar, som bl a reglerar den sökandes möjlighet att överklaga till högre instans). Efter revideringen av socialtjänstlagens biståndsparagraf 1998 har en riksnorm införts som regleras av riksdagsbeslut. Denna bidragsnorm är en miniminivå som kommunerna inte får understiga.

Storstadskommunerna har under hela perioden, relativt sett, haft betydligt fler socialbidragstagande barnfamiljer än resten av landet. Redan i början av 1990-

18 Socialstyrelsen 1999. *Långvarigt socialbidragstagande under 1990-talet*. Socialstyrelsen följer upp och utvärderar 1999:5. Stockholm: socialstyrelsen. Bergmark, Åke & Olof Bäckman 2001. 'Mot självförsörjning? Om avslutat långvarigt socialbidragstagande under 1990-talet', i Bergmark, Å (red) *Ofärd i välfärden*. SOU 2001:54.

talet levde 15 procent av storstadsbarnen i bidragsfamiljer, år 1997 var siffran 22 procent. De tre storstädernas andel av samtliga barn i landet som bor i socialbidragshushåll har kontinuerligt ökat under årtiondet från 20 procent 1991 till drygt 25 procent vid dess slut. En fjärdedel av samtliga barn i hushåll med socialbidrag återfinns numera i de tre storstäderna. Variationen mellan städerna är också avsevärd. 1999 hade Malmö en mer än dubbelt så hög bidragsandel som Stockholm, 30 respektive 14 procent. Göteborg hamnar däremellan på 20 procent.

I kommungruppen ”större städer” (med minst 50 000 invånare) har bidragsandelen ökat mer än landet i stort. Många av dessa kommuner är regioncentra som fått erfara ”orstadsproblematik” under 1990-talet. I vissa andra kommungrupper har socialbidragsandelen minskat under perioden. Bland glesbygdskommuner och övriga mindre kommuner (invånarantal mindre än 15 000) återfinns de största minskningarna, vilket troligen hänger samman med avflyttning från dessa kommuner.

Under 1990-talet har socialbidraget för barn och deras familjer varierat högst avsevärt på kommunal nivå. Man måste därför vara försiktig med att överföra generella bedömningar utifrån nationella uppgifter till kommunal nivå. Tidigare studier om kommunala variationer av socialbidraget¹⁹ har samtliga visat på svårigheter att finna enkla samband mellan kommunernas socialbidragsnivåer och t ex hur pass generösa bidragsnormer enskilda kommuner tillämpar. Senare studier har dock visat att faktorer som ligger utanför socialkontorens räckvidd, däribland arbetslöshetsnivåer och befolkningsmässiga profiler, till stor del kan förklara bidragsnivåernas variationer i landets kommuner²⁰.

-
- 19 bl a Sparén, Pär 1986. *Socialbidragstagandet i landets kommuner*. Sociologiska inst., Stockholms universitet. Halleröd, Björn 1988. *Socialbidragstagandet i kommunerna 1980 och 1985*. Umeå Studies in Sociology, Umeå Universitet. Aguilar, Renato & Björn Gustafsson 1990. *Kommunerna och ekonomiskt bistånd*. Nationalekonomiska inst, Göteborgs universitet. Schwartz, Britta & Annika Puide 1993. *Kostnadsutjämning mellan kommunerna*. SOU 1993:53. Strukturkostnadsutredningen. Stockholm: finansdepartementet
- 20 Byberg, Ingrid 1998. *Arbetsmetoder och socialbidrag*. SoS-rapport 1998:11. Stockholm: socialstyrelsen. Socialstyrelsen 2000. *Jämförelsetal för socialtjänsten 1999*. Stockholm.
-

”När man levt så länge på socialbidrag som vi har gjort kan man inte skaffa något utöver det allra vanligaste och billigaste till sina barn. Jag har en stor önskan att kunna ge mina barn sådant som andra barn har. Jag menar kläder till gympan, numera behöver man både inomhus- och utomhuskläder, skridskor och dylikt. Jag skulle så gärna vilja köpa några böcker utöver de vanliga skolböckerna samt lexikonböcker till mina barn. De behöver all min uppmuntran för att klara skolan.”

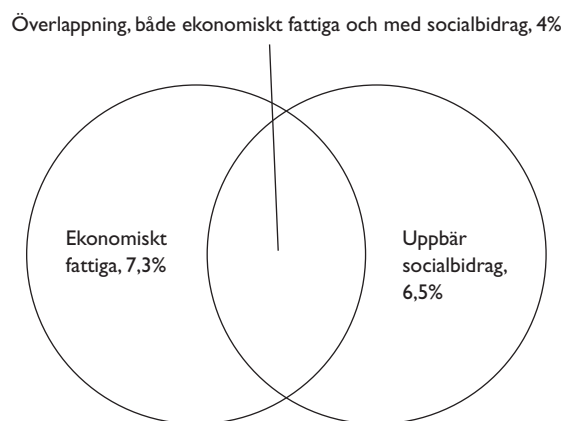
Gift par, tre barn 10 – 12 år. Båda föräldrarna praktiserar.

Jämförelse mellan låg inkomststandard och socialbidrag

En uppenbar begränsning av möjligheten att analysera ekonomisk fattigdom och socialbidragsförekomst bland barn och deras familjer är att vi inte vet i vilken grad det rör sig om samma barn och hushåll. Analyserna utgår från olika slags mängd-data där vi inte kan kontrollera överensstämmelsen på individnivå. Tidigare forskning visar att olika fattigdomsdefinitioner uppvisar en förhållandevis låg överlappning, d v s att hushåll som definieras som ekonomiskt fattiga bara till viss del återfinns bland hushåll som erhåller socialbidrag och vice versa.

Vi ska därför studera hur överlappningen mellan dessa fattigdomsvariabler för barn och deras familjer faktiskt ser ut. Genom en särskild bearbetning av SCBs inkomst- och förmögenhetsregister för tre enskilda år har vi kunnat undersöka hur denna överlappning ser ut för alla barn i Sverige. I svenska studier har överlappning mellan ekonomisk fattigdom och förekomst av socialbidrag tidigare endast kunnat studeras utifrån begränsade urvalsundersökningar. Vi har strategiskt valt årtalen 1991 som startår, 1997 som toppår och 1999 som slutår. Som framgått tidigare kulminerade barns ekonomiska utsatthet 1997 för att därefter minska.

Figur 3. Andel barn i Sverige efter förekomst av ekonomisk fattigdom och/eller socialbidrag år 1999

Materialet visar att de allra flesta barn (0-17 år) bodde i familjer som varken hade en låg inkomststandard eller socialbidrag. Längre fram kommer vi att närmare analysera andelen barnfamiljer som inte definieras som ekonomiskt utsatta utifrån någon av dessa definitioner.

Däremot var överlappningen mellan låg inkomststandard och socialbidrag begränsad. Av alla barn i hushåll med låg inkomststandard återfanns drygt en tredjedel i hushåll med socialbidrag 1999 (77 948 av 218 537 barn). Detta är en

överraskande låg överlappning. De allra flesta barnhushåll som var ekonomiskt fattiga detta år uppbar inte socialbidrag. Då har överlappningen ändå ökat betydligt i jämförelse med 1990-talets början, vilket hänger samman med den försämring som skett i barnfamiljers ekonomiska villkor.

Resultatet ligger i linje med tidigare studier och den förmodligen viktigaste lärdomen av denna bristande överensstämmelse är hur svårfångad den ekonomiska fattigdomen är. Det manar till försiktighet i tolkningar av resultat som utgår ifrån en enstaka variabel.

Överlappning och utländsk bakgrund

Frågan är hur överlappningen ser ut i ett integrationsperspektiv med tanke på att många barn i ekonomiskt utsatta hushåll har kommit till Sverige under senare år eller har föräldrar med utländsk bakgrund. Vi utgår från den breda definitionen av ”barn med utländsk bakgrund”, som inkluderar barn som själva är födda utrikes och/eller med minst en förälder född utanför Sverige. Då framgår att bland barn som lever i familjer som både är ekonomiskt fattiga och har socialbidrag dominerar barn med utländsk bakgrund. 1991 var två tredjedelar av samtliga barn i hushåll med både låg inkomststandard och socialbidrag barn med utländsk bakgrund. Detta etniska mönster har förstärkts och 1999 hade tre fjärdedelar av barnen i ekonomiskt fattiga hushåll med socialbidrag utländsk bakgrund.

Detta påverkar givetvis graden av överlappning. Antalet barn med svenskt ursprung i ekonomiskt fattiga hushåll som även uppbar socialbidrag har inte ökat särskilt dramatiskt, från knappt 14 procent 1991 till nästan 20 procent 1997 för att minska till knappt 18 procent under 1999. Nivån på överlappningen bland svenska barn har under 1990-talet legat på en förbluffande låg nivå, under vart femte barn som lever i ekonomiskt fattiga hushåll. Däremot har överlappningen bland barn med utländsk bakgrund ökat drastiskt från en redan betydligt högre nivå. För dessa barn har förekomst av både ekonomisk fattigdom och socialbidrag nästan fördubblats under 1990-talet, från 28 till 54 procent av samtliga barn som definieras som ekonomiskt fattiga. Mer ingående analyser, t ex efter barnfamiljernas vistelsetid i Sverige, visar att den ekonomiska utsattheten är koncentrerad till de invandrargrupper som kommit under senare år och ofta som flyktingar.

Detta gör det intressant att studera den etniska aspekten i barns ekonomiska utsatthet i ett kommunalt jämförande perspektiv med tanke på de stora skillnaderna i antal barnfamiljer med utländsk bakgrund mellan landets kommuner. I jämförelse med barn med svenskt ursprung har överlappningen mellan ekonomisk fattigdom och socialbidrag ökat betydligt mer bland barn med utländsk bakgrund, från en dubbelt så hög andel 1991 (knappt 28 procent jmf 13,5 procent) till en tre gånger så hög andel 1999 (54 procent jmf närmare 18 procent). Detta indikerar att barnfamiljer med utländskt ursprung i mycket högre grad måste förlita sig på socialbidrag medan svenska barnfamiljer i större utsträckning har andra i sin omgivning att vända sig till i ekonomiskt kärva perioder.

Skillnader mellan kommuner

Det råder en överraskande stor kommunal spridning i överlappningen mellan ekonomisk fattigdom och socialbidrag, från ett fåtal procent till två tredjedelar av samtliga barn i familjer med låg inkomststandard. Studeras förändringar av överlappning under de tre utvalda åren framträder ett variationsrikt mönster. Det allra vanligaste är att överlappningen ökat mellan 1991 och 1999. Det gäller för nästan 70 procent av landets kommuner. Medianvärdet för ökningen av överlappningen var fyra procent mellan 1991 och 1999. Drygt 10 kommuner ökade överlappningen markant, med minst 20 procent mellan 1991 och 1999.

Ett intressant samband är att överlappningen verkar vara som störst i de mest utsatta kommunerna, medan kommuner med låg fattigandel tenderar att ha en låg överlappning mellan låg inkomststandard och socialbidrag. Detta faktum visar på skillnaderna i barns utsatthet mellan kommunerna. Det är framför allt kommuner som redan vid 1990-talets början hade en hög ekonomisk utsatthet hos barnfamiljerna som haft den största ökningen av både låg inkomststandard och socialbidrag.

Varför är överlappningen så låg?

De bakomliggande orsakerna till den låga överlappningen är ännu till stor del okända. Flera faktorer kan dock påverka att dessa två fattigdomsmått till största del tycks beskriva olika hushålls ekonomiska utsatthet t ex:

1. Tid

Medan ett inkomstrelaterat fattigdomsmått utgår från årssummerade hushållsuppgifter utgår socialbidragsmåttet från löpande aktuella månadsuppgifter. Årsuppgifter förmår inte spegla förändringar av utsatta hushålls föränderliga ekonomiska villkor under ett innevarande år, vilket kan innebära att ett hushåll har t ex en så pass låg inkomst att de beviljas socialbidrag under några månader för att därefter få inkomster över socialbidragsnivå.

2. Nivåer

De olika måtten utgår delvis från olika nivåer på vad som ska betraktas som en lägsta miniminivå på hushållens utgiftssida, såväl baskonsumtion som boendeutgifter. Eftersom kommunerna ytterst bestämmer över socialbidragsnivåer kan dessa variera mellan kommuner och över tid. I definitionen av låg inkomststandard (inkomststandard under 1,0) utgår man ifrån en fiktiv boendeutgift. Denna kan variera lokalt och om den verkliga boendekostnaden är lägre innebär det att ett hushåll kanske inte blir berättigat till socialbidrag.

3. Attityd

Med tanke på socialbidragets stigmatiserade karaktär kan det tänkas att vissa hushåll, som är berättigade, avstår från att söka detta behovsprövade bidrag p g a alla ingående kontroller.

4. Kvalificering

Förutom inkomst- och utgiftsuppgifter omgärdas socialbidragssystemet av många villkor för att bidrag ska beviljas, t ex får man inte ha besparingar, bil (varierar), för stor lägenhet/hus etc. För att beviljas socialbidrag kan hushåll uppmanas att flytta eller göra sig av med bilen. Dessa krav påverkar hushållens benägenhet att söka och beviljas socialbidrag. Aktuell forskning visar dessutom att kraven har skärpts under 1990-talet²¹.

Den bristande överensstämmelsen mellan de två studerade fattigdomsmåtten kan alltså hänga samman med en rad samvarierande faktorer.

21 Johansson, Håkan 2001. *I det sociala medborgarskapets skugga. Rätten till socialbidrag under 1980- och 1990-talen*. Lund: Arkiv förlag.

”Vi har levt under existensminimum sedan 1992, jag och min tonårsdotter. Det har lett till att vi inte har haft råd till inköp och nyanskaffning av det mest nödvändiga och elementära ett hushåll behöver, som kläder och fritidsaktiviteter.

Min dotter har vuxit och är i stort behov av nya kläder och fritidsaktiviteter, men det ryms överhuvudtaget inte i budgeten. Det är svårt för en tonåring att alltid behöva ’stå utanför’ sina kamrater på fritiden.”

Ensamstående mor med ett barn på 17 år. Mentalskötare.

Barnfattigdomen i Sverige — bidrag till ett barnindex

I vilken utsträckning förmår kommunerna leva upp till målsättningen att barn varken ska behöva leva i familjer som är ekonomiskt fattiga eller tvingas leva på socialbidrag? I det här kapitlet ska vi presentera studiens centrala resultat. Analysen speglar hur väl stat och kommuner lever upp till målet i Barnkonventionens artikel 27 om varje barns rätt till skälig levnadsstandard, genom ett sammansatt mått som består av ”andel barn som varken lever i ekonomiskt fattiga hushåll eller hushåll som uppstår socialbidrag”. Måluppfyllelsen återges i en skala mellan 0 och 100 procent. Resultat redovisas för 1991 (före krisåren), 1997 (kulmen av 90-talskrisen) och 1999 (senaste år med tillgängliga siffror).

Barnfattigdom på nationell nivå

I internationella jämförelser framstår den svenska materiella levnadsstandarden i regel både som hög och jämlikt fördelad. Av tidigare studier framgår att den hushållsekonomiska fördelningen var som mest jämlik i Sverige under första hälften av 1980-talet medan den ekonomiska fattigdomen bland hushållen var som lägst vid 1990-talets början²². Trots lågkonjunkturen under 1990-talets första hälft förblev inkomstfördelningen i stort sett oförändrad²³, däremot ökade inkomstspridningen under 1990-talets andra hälft, vilket lett till att andelen barn som växer upp i familjer med knappa ekonomiska villkor har ökat under senare år²⁴. Bland hushåll med låga inkomster har de selektiva bidragen, t ex bostadsbidrag och socialbidrag kommit att betyda alltmer. I en rikstäckande urvalsundersökning bland barn i åldern 10 – 18 år från 2000 levde nästan en fjärdedel i familjer som hade svårt att klara löpande utgifter. Särskilt utsatta var barn till ensamstående föräldrar och föräldrar med invandrarbakgrund²⁵. Andra studier under 1990-talet har visat att familjer med barn i förskoleåldern har haft ännu mer ansträngda ekonomiska villkor än dem med barn i skolåldern²⁶.

Den här studien visar att andelen barn (0 – 17 år) som varken har låg inkomststandard eller socialbidrag var 85 procent av samtliga barn vid ingången av 1990-

22 SCB 1997

23 Fritzell, Johan 2001. 'Inkomstfördelningens trender under 1990-talet', i SOU 2001:57 *Välfärdens finansiering och fördelning*. Stockholm: socialdepartementet. SOU 2001:79 *Välfärdsbokslut för 1990-talet*. Slutbetänkande från kommittén välfärdsbokslut.

24 Fritzell, Johan 2001. 'Inkomstfördelningens trender under 1990-talet', i SOU 2001:57 *Välfärdens finansiering och fördelning*. Stockholm: socialdepartementet. SOU 2001:55. *Barns och ungdomars välfärd*. Antologi från kommittén välfärdsbokslut. Stockholm: socialdepartementet.

25 Jonsson, Jan O., Viveca Östberg & Sara Brolin Låftman 2001. s. 155. 'Att studera de yngres välfärd: en inledande beskrivning av levnadsnivåperspektivet och Barn-LNU' i SOU 2001:55 *Barns och ungdomars välfärd*.

26 Fritzell 2001:159

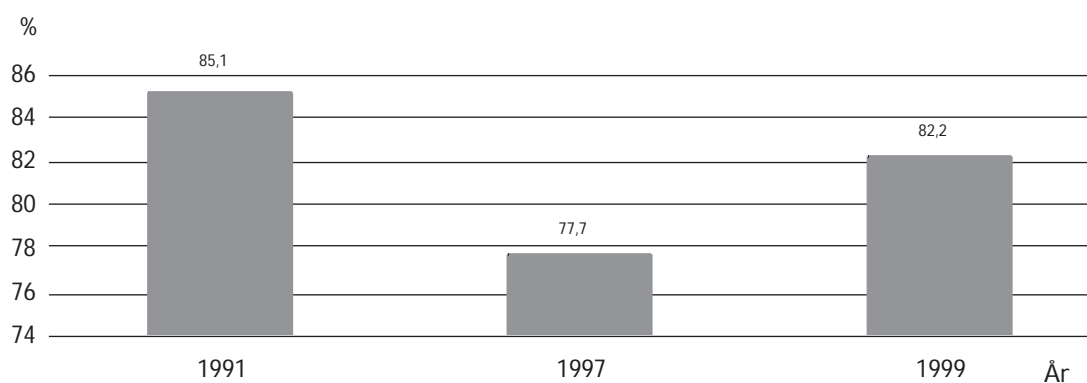
talet. Detta motsvarar drygt 1,6 miljoner barn av sammanlagt nästan 1,9 miljoner barn i Sverige. Under krisåren, fram till 1997, ökade antalet barn med 50 000 till följd av ökat barnafödande och ökad invandring. Under perioden 1991 – 1997 minskade samtidigt andelen barn som levde i hushåll utan varken ekonomisk fattigdom och/eller socialbidrag till närmare 78 procent. Mellan vart fjärde och femte barn levde 1997 alltså under sådana materiella vardagsvillkor att uppfyllelsen av Barnkonventionens artikel 27 om barnets rätt till skälig levnadsstandard kan ifrågasättas.

Under 1990-talets allra sista år har dock en återhämtning skett. 1999 var motsvarande andel drygt 82 procent. Återhämtningen mellan 1997 och 1999 uppväger dock inte den tidigare negativa utvecklingen. Jämförs 1999 med 1991 är andelen barn i hushåll som varken är ekonomiskt fattiga och/eller har socialbidrag nästan 3 procentenheter lägre vid årtiondets utgång, vilket motsvarar 63 000 fler fattiga barn.

Det är framför allt en ökning av antalet barn i ekonomiskt fattiga hushåll som förklarar den dramatiska minskningen av måluppfyllelsen mellan åren 1991 och 1999. Antalet barn i dessa hushåll fördubblades från 136 000 till 279 000 barn. Närmare hälften av ökningen (+ 66 000 barn) innebar samtidigt en ökning av antalet barn i hushåll med socialbidrag. Vid krisårens kulmen 1997 levde 433 000 barn i familjer med antingen låg inkomststandard eller socialbidrag, eller i hushåll som uppfyllde båda kriterierna. Vid 1990-talets sista år hade antalet sjunkit till 345 000 barn.

Framtida studier får utvisa om den gynnsamma ekonomiska utvecklingen för de allra flesta hushåll under år 2000 och 2001 också innebär att nivån från 1990-talets inledning tangeras eller överskrids. Det som talar emot det är de senaste årens allt större inkomstspredning i Sverige²⁷. Frågan är i vilken utsträckning den ekonomiska uppgången under de senaste åren även kommer de mest ekonomiskt utsatta barnfamiljerna till del.

Figur 4. Andel barn i Sverige som lever i hushåll som varken är ekonomiskt fattiga eller uppbar socialbidrag 1991, 1997 och 1999.

27 Fritzell 2001

Barnfattigdom på kommunal nivå

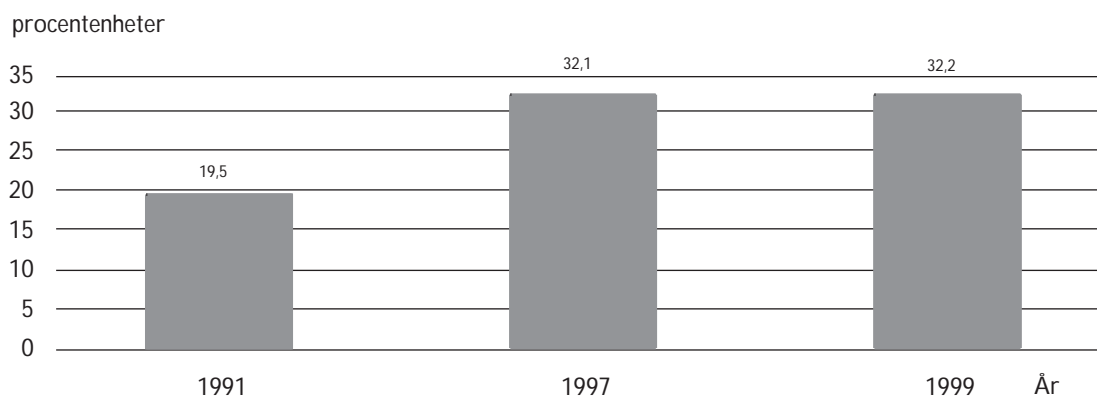
Av figur 5 framgår att det finns en stor spridning mellan kommunerna vad gäller uppfyllandet av målet att barn inte ska behöva växa upp i familjer med låg inkomststandard eller socialbidrag. 1991 var spridningen mellan lägsta och högsta måluppfyllelsen bland kommunerna knappt 20 procentenheter, från knappt 75 procent i Malmö till drygt 94 procent i grannkommunen Vellinge. Ett tjugotal kommuner överskred 90 procent, däribland välbärgade kommuner i storstadsregioner men också andra kommuner ute i landet. 14 kommuner hade ett index som understeg 80 procent, däribland landets tre storstäder. Nedgångsperioden fram till 1997 ledde till att endast en kommun översteg 90 procent det året, Danderyd med drygt 92 procent, medan 159 kommuner minskade måluppfyllelsen till under 80 procent. Spridningen mellan lägsta och högsta värde var 32 procentenheter, mellan Danderyd (92 procent) och Botkyrka (60 procent).

Även om de allra flesta kommuner ökat andelen barn som lever i hushåll som varken har låg inkomststandard och/eller socialbidrag mellan 1997 och 1999 kvarstår den stora spridningen mellan landets kommuner, 32 procentenheter, mellan Malmö på drygt 62 procent och den nybildade kommunen Nykvarn på 94 procent. 38 kommuner nådde inte upp till 80 procent 1999 medan 17 kommuner har indextal över 90 procent.

Det är i synnerhet kommuntyperna storstäder, större städer och medelstora städer som markant minskat måluppfyllelsen för barns materiella levnadsstandard 1991-1997. Industrikommuner och kommuner i kategorierna "övriga större" respektive "övriga mindre" har klarat sig bäst under de besvärliga åren på 1990-talet. Det finns dock även en stor spridning inom dessa kommuntyper.

En annan intressant utveckling är att det finns några kommuner som faktiskt ökat måluppfyllelsen mellan 1991 och 1997 t ex Norberg, Skinnskatteberg, Perstorp

Figur 5. Skillnad i procentenheter mellan kommuner med lägst och högst barnfattigdom 1991, 1997 och 1999.

och Munkfors. Det kan man avläsa i dessa kommuners markanta förändringar i rankingplacering under de tre studerade åren (se kommuntabell sid 42). Det finns några kommuner där barns materiella livsvillkor försämrats kraftigt under hela perioden fram till 1999, bl a Landskrona, Helsingborg och Trelleborg, medan andra kommuner ligger på en likartad nivå under samtliga år.

Ett mer stabilt kommunmönster framträder dock under perioden. Många av de kommuner (däribland Malmö, Botkyrka och Södertälje) som redan i början av 1990-talet hade en hög andel barn i ekonomiskt utsatta hushåll har fått erfara de största ökningarna av barnfattigdom medan kommuner med en låg barnfattigdom som regel klarat sig väl (däribland Täby, Lomma och Vellinge). Detta förklarar till stor del den ökade spridningen bland landets kommuner under 1990-talet.

Resultaten visar att det är angeläget att studera barns materiella villkor utifrån ett lokalt perspektiv. I de allra största kommunerna behöver man givetvis gå vidare och bryta ner dessa förhållanden till enskilda kommun- och stadsdelar. Vi kan konstatera att trots att mycket av barnfamiljernas materiella villkor bestäms på nationell nivå i t ex familje-, bostads- och utbildningspolitiken kan utvecklingen lokalt se mycket olika ut. Hur mycket som påverkas av underliggande strukturella och befolkningsmässiga förhållanden å ena sidan och policyutformning på lokal nivå å andra sidan är än så länge en outvecklad frågeställning.

Barnfattigdom och utländsk bakgrund

Som studien tidigare visat är det stora skillnader i barns materiella uppväxtvillkor mellan barn med helt svenska ursprungsförhållanden och barn som har utländsk bakgrund. I den senare kategorin ingår både barn som få betraktas som utländska (t ex med en förälder som kom till Sverige för många årtionden sedan) och barn som själva är utlandsfödda och har kommit på senare år som flyktingar. Det måste man ha i åtanke. Fördjupade analyser får framöver tydliggöra skillnader i ekonomiska villkor i den heterogena gruppen ”barn med utländsk bakgrund”. Andelen barn i denna grupp har ökat från knappt 20 procent 1991 till nästan 23 procent 1999. Nästan vart fjärde barn i Sverige har numera utländsk bakgrund enligt vår definition.

1990-talskrisen påverkade i mindre utsträckning de svenska barnens materiella utsatthet. Bland dessa ca 1,5 miljoner barn uppfylldes det ekonomiska kriteriet för närmare 90 procent av barnen, såväl vid årtiondets början som slut. De besvärliga åren på 1990-talet innebar att andelen sjönk tillfälligt till som lägst 84 procent 1997.

För barnen med utländsk bakgrund medförde 1990-talet att allt fler levde i familjer med låg inkomststandard och/eller socialbidrag. Måluppfyllelsen minskade från 70 procent 1991 till 56 procent som lägst 1997, därefter skedde en uppgång till 62 procent vid årtiondets slut.

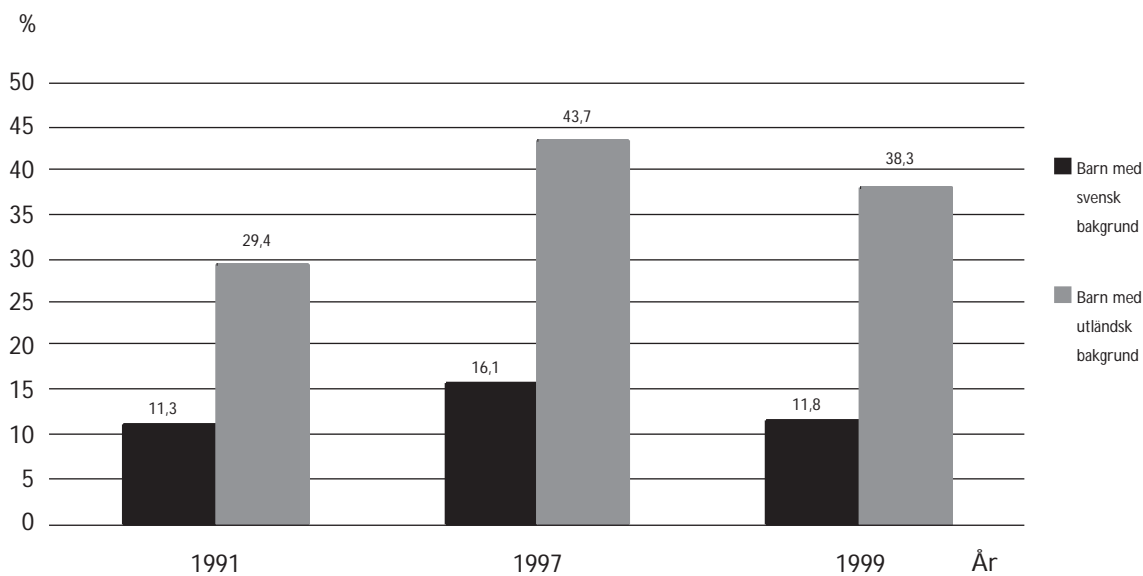
Det är framför allt barn som kommit under senare år, oftast från krigshärjade länder, som tvingas växa upp under knappa ekonomiska villkor. I en studie av barnfamiljer som under 1990-talets andra hälft tvingats leva under knappa ekonomiska villkor under flera år framträder särskilt invandrarfamiljer som kommit

under det senaste decenniet som en ekonomiskt utsatt grupp²⁸. Studien pekar på en oroväckande utveckling för många av dessa barnfamiljer. Närmare vart tionde barn i Sverige, varav majoriteten med utländskt ursprung, lever under så ekonomiskt begränsade villkor att det påverkar såväl barnens som föräldrarnas möjligheter att leva ett normalt liv. Istället präglas det av en ”permanent otillräcklighet” av ständiga försakelser och problem. Så här sammanfattas deras situation:

”Det som förenar alla dessa barnfamiljer är upplevelsen av otillräcklighet; att inte kunna erbjuda framför allt sina barn villkor som man uppfattar som normala och nödvändiga för deras framtida utveckling och välgång. Trots försakelser tenderar många av dessa barn hamna i underläge redan från tidiga år. Detta hänger inte bara samman med uppenbara ekonomiska begränsningar utan måste ses i perspektiv av de barriärer och hinder som generellt sett ökat under 1990-talet i boendet, arbetslivet och andra samhällsarenor. De allt mer ojämlika levnadsvillkoren bäddar långsiktigt för att barnen i sin tur påverkas i utbildningsval, etableringsmönster etc.” (a.a. s. 91)

Av figur 6 framgår att skillnaden mellan barn med svensk och utländsk bakgrund i ekonomisk utsatthet successivt har ökat under 1990-talet. Nästan hälften av alla barn som lever i materiellt utsatta hushåll har utländsk bakgrund 1999. Även om situationen har förbättrats under 1990-talets sista år tenderar skillnaden i förhållande till barn med svenskt ursprung att bestå och till och med öka. 1999 är det mer än tre gånger så vanligt (faktor 3,25) bland barn med utländsk bakgrund jämfört med barn med svensk bakgrund att leva i materiellt

Figur 6. Andel barn som lever i fattigdom 1991, 1997 och 1999. Efter svensk respektive utländsk bakgrund.

28 Hjort, Torbjörn & Tapio Salonen 2000. *Knapphetens boningar. Om fattiga barnfamiljers boende och ekonomi*. Meddelande från socialhögskolan 200:8, Lunds universitet.

utsatta hushåll. Detta kan jämföras med faktor 2,6 för 1991. Denna vidgade klyfta beror på att de ekonomiska villkoren förbättrats i betydligt större omfattning bland barn med svenskt ursprung än bland barn i hushåll med utländsk bakgrund. Frågan är hur dessa skillnader i uppväxtvillkor kommer att påverka barnens möjligheter i deras framtida utveckling, likaså hur skillnaderna i barnfamiljernas ekonomiska grundvillkor kommer att utvecklas under nästa lågkonjunktur.

Spridningen mellan landets kommuner är högst påtaglig. Detta gäller såväl andelen barn med utländsk bakgrund som skillnader mellan svenska och utländska barns ekonomiska levnadsvillkor. Ökningen av antalet barn med utländsk bakgrund har under 1990-talet framför allt koncentrerats till kommuner i storstadsregioner som redan i utgångsläget hade en hög andel barn med utländsk bakgrund. Kommuner som Malmö, Botkyrka, Göteborg, Stockholm, Södertälje och Landskrona har alla en invandrarandel bland barnen som ligger kring 40 procent eller däröver. Som kontrast finns det ett stort antal kommuner utanför storstadsregionerna där invandrarandelen ligger stabilt under 10 procent under samtliga studerade år. Det talar för att variationen i barns uppväxtvillkor mellan olika slags kommuner har ökat under det gångna årtiondet. Man bör därför uppmärksamma dessa skillnader, fördjupa kunskaperna och analysera variationerna i barns uppväxtvillkor lokalt. Inom de större kommunerna förekommer givetvis lika stora skillnader i dessa avseenden som i förhållande till andra kommuner.

Differensen i måluppfyllelsen mellan barn med svensk respektive utländsk bakgrund är betydligt större i storstadskommunerna och i landets större städer. Skillnaden var hela 35 procentenheter i de tre storstadskommunerna 1999. I landets glesbygdskommuner var motsvarande skillnad i genomsnitt under 10 procentenheter.

Spridningen mellan kommunerna är högst avsevärd. I ett mindre antal kommuner föreligger det inga skillnader efter utländsk bakgrund medan det i många andra kommuner är en markant och växande skillnad i barns materiella uppväxtvillkor efter utländsk bakgrund.

”Utflykter, teaterbesök och resor med skolan kostar ju alltid extra, och de ska alltid ha egen matsäck med sig. Har jag inga pengar, försöker jag låna av goda vänner eller så. Då brukar jag skylla på en räkning eller annat, jag kan ju inte säga att jag inte har råd med barnens utflykter. Någon gång har de faktiskt fått vara sjuka, när jag inte fått ihop det...”

Ensamstående mamma med två barn, 9 och 10 år. Gymnasieekonom, arbetslös i långa perioder.

Sammanfattning och slutsatser

Den här studien belyser skillnader i barns uppväxtvillkor i landets kommuner. Vanligtvis skildrar studier om barns villkor specifika aspekter, t ex skolsituationen eller fritidsvanor, utan att ta hänsyn till de variationer som finns runt om i landet. Samhällsutvecklingen under 1990-talet har ökat skillnaderna i kommunernas välfärdsförutsättningar. Flera faktorer har inverkat, t ex de befolkningsmässiga förändringarna med ökad inflyttning till framför allt storstäder och högskoleorter, avfolkningsproblematik i andra delar av landet, samt alarmerande segregationsmönster i tillväxtorter. Samtidigt har krisen i de offentliga finanserna ökat spännvidden mellan rika och fattiga kommuners förutsättningar att leva upp till välfärdspolitikens ambitioner. Ytterligare en faktor är barnfamiljernas egna ekonomiska och sociala förutsättningar. Många barnfamiljer, i synnerhet ensamförsörjare och nyanlända invandrarfamiljer, har berörts oproportionerligt mycket av välfärdskrisen under 1990-talet. Det innebär att barnens villkor skiljer sig åt i ökad utsträckning beroende på var i landet de bor. Uppmärksamheten kring barns levnadsvillkor i kommunerna har en socialpolitiskt stor betydelse eftersom besluten som påverkar välfärden till stor del avgörs på kommunal nivå.

Mot bakgrund av dessa samhällsförändringar är det motiverat att försöka utveckla ett kommunalt barnindex som speglar barns villkor på ett brett och allsidigt vis över tid.

Den här studien är ett första steg mot ett barnindex. Utgångspunkten är Barnkonventionens artikel 27 som tar upp barns rätt till en skälig levnadsstandard. Hälsa och utbildning är ytterligare två av Barnkonventionens rättighetsområden som kommande studier ska fokuseras på.

Indikator för barns rätt till en skälig ekonomisk levnadsstandard

Det är ingen tillfällighet att just barns rätt till en skälig levnadsstandard valts ut som den första indikatorn till ett framtida barnindex på kommunal nivå. Tidigare forskning pekar på att hushållens ekonomi påverkar många andra aspekter i barns uppväxtvillkor, t ex hälsa och utbildning. Dessutom har urvalsbaseade studier från 1990-talet påvisat att skillnaderna i barns ekonomiska villkor har ökat och att barns ekonomiska utsatthet tenderat att öka under 1990-talet.

Till grund för indikatorn barns rätt till en skälig ekonomisk levnadsstandard ligger två mått:

- barn i familjer med låg inkomststandard
- barn i familjer med socialbidrag

Båda måtten går att följa årsvis på kommunal nivå utifrån register som täcker hela befolkningen. Hög socialpolitisk relevans, god datakvalitet och framtida tillgänglighet till uppgifter gör det möjligt att fortsätta bygga upp historiska tidsserier. I

denna första undersökning har perioden från 1991 till 1999 valts ut för att få en jämförelseperiod bakåt i tiden för kommande årliga undersökningar. En jämförande analys visar en låg grad av överlappning mellan dessa två mått på individ/hushållsnivå. Av alla barn i ekonomiskt fattiga hushåll (inkomststandard under 1,0) hade endast runt 30 procent även socialbidrag det aktuella året. Överensstämmelsen mellan dessa mått har ökat något under 1990-talet, från 23 procent 1991 till 36 procent 1999. På kommunal nivå varierar denna överlappning avsevärt.

Detta har lett fram till att konstruera en indikator som baseras på båda dessa mått och som definieras som *"barn som varken lever i ekonomiskt fattiga hushåll eller hushåll som uppbär socialbidrag"*. Denna definition gör det möjligt att systematiskt studera och kontrollera efterlevnaden av Barnkonventionens artikel 27 om varje barns rätt till *"den levnadsstandard som krävs för barnets fysiska, psykiska, andliga, moraliska och sociala utveckling"*. Detta innebär en långsiktig målsättning i Sverige att inga barn ska behöva leva i ekonomisk utsatthet. En fullständig måluppfyllelse utifrån den utprovade indikatorn uttrycks då som 100 i en procent-skala.

Studiens huvudresultat visar att:

- Barnfattigdomen har ökat under 1990-talet. Måluppfyllelsen var 85 procent 1991, dvs då levde 15 procent av barnen i familjer som var antingen ekonomiskt fattiga och/eller erhöll socialbidrag. 1997 fanns det som flest barn i fattiga familjer. Måluppfyllelsen var då endast 78 procent, men ökade sedan igen till 82 procent 1999. Då levde 345 000 barn i familjer som var antingen ekonomiskt fattiga och/eller erhöll socialbidrag. Det motsvarar nästan vart femte barn. 1999 fanns det 63 000 fler fattiga barnfamiljer jämfört med 1991.
- Skillnaderna i levnadsnivå mellan barn i olika kommuner är stora. I en del kommuner är andelen barn i fattiga familjer nästan fyrtio procent, medan det samtidigt finns kommuner där enbart 6 procent av barnen lever på denna ekonomiska miniminivå. Spridningen mellan de kommuner som hade högst respektive lägst andel fattiga barn har ökat markant under 90-talet.
- Det är stora skillnader mellan barn med svensk och utländsk bakgrund avseende fattigdom. År 1991 var 11 procent av de svenska barnen fattiga, mot 30 procent av barnen med utländsk bakgrund. År 1999 var andelen fattiga barn med svensk bakgrund obetydligt större, 12 procent, medan andelen fattiga barn med utländsk bakgrund hade ökat till 38 procent. Fyra av tio barn med utländsk bakgrund levde alltså i fattigdom. Nästan hälften av alla barn som lever i ekonomisk utsatthet har utländsk bakgrund. Detta kan till stor del förklaras av ekonomisk utsatthet bland barn som växer upp i hushåll som invandrat till Sverige under 1990-talet.

- Det är i synnerhet i landets tre storstadskommuner och i större städer som barnfattigdomen ökat allra mest. I vissa kommuner har dock barnfattigdomen tenderat att minska, framför allt i kommuner som redan vid 1990-talets början präglades av gynnsamma ekonomiska förhållanden. Av kommuntabellen framgår barnfattigdomens utveckling i samtliga kommuner under 1990-talet.

Uppföljningar av denna studie får utvisa i vilken utsträckning som det svenska samhället förmår uppfylla ambitionen att erbjuda alla barn skäliga ekonomiska levnadsvillkor. Utvecklingen under de två senaste åren, 2000 och 2001, med en minskad arbetslöshet och ökade hushållsinkomster talar för en fortsatt gynnsam utveckling som redan påbörjades 1997. Flera politiska beslut som påverkar barnfamiljernas ekonomi, framför allt höjning av barnbidrag och införande av maxtaxa inom barnomsorgen, har genomförts under 2001 och 2002. I vilken utsträckning dessa förändringar även kommer de mest ekonomiskt utsatta barnfamiljerna till del blir en uppgift för kommande studier att påvisa.

Kommuntabell

Andel barn i hushåll varken ekonomiskt fattiga eller med socialbidrag 1991, 1997 och 1999. Alla kommuner i bokstavsordning.

Kommun	Ranknr 1991	Procent 1991	Ranknr 1997	Procent 1997	Ranknr 1999	Procent 1999
Ale	100	87,1	151	79,0	176	83,0
Alingsås	85	87,5	81	81,5	86	86,2
Alvesta	18	90,1	65	82,3	73	86,7
Aneby	243	82,7	267	72,6	263	79,0
Arboga	143	86,0	167	78,4	178	82,9
Arjeplog	77	87,8	179	77,9	236	81,0
Arvidsjaur	19	90,0	169	78,4	72	86,8
Arvika	249	82,3	153	79,0	227	81,2
Askersund	128	86,4	142	79,1	79	86,5
Avesta	164	85,6	42	83,7	74	86,7
Bengtstors	79	87,8	94	81,0	44	88,0
Berg	229	83,3	242	74,5	223	81,6
Bjurholm	169	85,5	191	77,4	220	81,6
Bjuv	95	87,2	194	77,3	207	82,2
Boden	30	89,4	31	84,4	40	88,1
Bollebygd	—	—	8	87,2	25	89,0
Bollnäs	172	85,4	181	77,8	194	82,5
Borgholm	282	77,3	286	67,5	276	77,1
Borlänge	108	86,9	222	75,7	244	80,3
Borås	35	89,2	156	78,8	189	82,7
Botkyrka	285	75,4	288	60,3	288	65,7
Boxholm	240	82,8	82	81,4	66	87,1
Bromölla	15	90,3	44	83,4	26	88,9
Bräcke	226	83,4	272	72,1	248	80,1
Burlöv	220	83,7	244	74,5	261	79,3
Båstad	166	85,6	225	75,6	247	80,2
Dals-Ed	280	77,9	238	74,7	254	79,5
Danderyd	16	90,2	1	92,4	6	92,4
Degerfors	96	87,2	64	82,3	92	86,0
Dorotea	254	81,8	277	71,4	274	77,4
Eda	259	81,7	269	72,6	282	76,0
Ekerö	39	89,0	27	84,9	17	90,0
Eksjö	81	87,8	97	80,9	126	85,1
Emmaboda	136	86,2	28	84,7	50	87,7
Enköping	75	87,9	145	79,0	117	85,4
Eskilstuna	267	80,9	263	72,8	281	76,0
Eslöv	198	84,5	216	75,9	209	82,1
Essunga	271	80,2	210	76,2	186	82,8
Fagersta	173	85,4	87	81,2	83	86,3
Falkenberg	78	87,8	217	75,9	226	81,4
Falköping	74	88,0	171	78,3	120	85,3
Falun	47	88,8	88	81,2	146	84,3
Filipstad	196	84,7	192	77,4	199	82,4
Finspång	141	86,1	71	82,1	129	85,0
Flen	207	84,2	236	74,8	267	78,5
Forshaga	102	87,1	45	83,3	53	87,6
Färgelanda	237	82,9	172	78,1	90	86,1
Gagnef	27	89,5	148	79,0	140	84,6
Gislaved	149	85,9	158	78,8	164	83,5
Gnesta	195	84,8	219	75,8	212	82,0
Gnosjö	63	88,3	96	80,9	65	87,1

Kommun	Ranknr 1991	Procent 1991	Ranknr 1997	Procent 1997	Ranknr 1999	Procent 1999
Gotland	268	80,7	274	71,6	270	78,1
Grums	235	83,0	207	76,4	195	82,5
Grästorp	73	88,0	55	82,9	58	87,4
Gullspång	269	80,5	264	72,7	273	77,5
Gällivare	32	89,3	22	85,1	34	88,4
Gävle	92	87,3	32	84,4	97	85,9
Göteborg	275	79,6	285	67,9	286	72,1
Götene	28	89,5	53	82,9	41	88,0
Habo	40	89,0	16	85,9	10	91,0
Hagfors	154	85,8	170	78,3	155	84,0
Hallsberg	135	86,2	49	83,0	32	88,6
Hallstahammar	157	85,7	58	82,6	49	87,7
Halmstad	61	88,3	189	77,5	222	81,6
Hammarö	6	91,4	7	87,2	21	89,3
Haninge	234	83,0	270	72,3	257	79,4
Haparanda	210	84,1	227	75,5	201	82,3
Heby	255	81,8	256	73,3	183	82,8
Hedemora	66	88,2	150	79,0	112	85,5
Helsingborg	162	85,6	255	73,4	280	76,6
Herrljunga	155	85,7	183	77,8	159	83,7
Hjo	152	85,8	212	76,0	154	84,0
Hofors	107	86,9	95	81,0	103	85,8
Huddinge	242	82,7	243	74,5	245	80,3
Hudiksvall	193	84,8	218	75,8	249	80,1
Hultsfred	177	85,3	155	78,9	119	85,4
Hylte	148	85,9	102	80,8	160	83,7
Håbo	49	88,8	69	82,2	106	85,7
Hällefors	188	84,9	159	78,8	148	84,3
Härjedalen	228	83,4	226	75,5	228	81,2
Härnösand	82	87,7	99	80,8	166	83,4
Härryda	25	89,7	9	87,0	16	90,1
Hässleholm	178	85,3	178	77,9	192	82,5
Höganäs	58	88,4	41	83,7	19	89,5
Högsby	132	86,3	220	75,7	179	82,9
Hörby	194	84,8	233	75,2	268	78,4
Höör	260	81,6	258	73,2	251	80,0
Jokkmokk	204	84,3	232	75,3	35	88,4
Järfälla	121	86,6	203	76,7	230	81,2
Jönköping	117	86,6	130	79,9	142	84,5
Kalix	23	89,8	119	80,2	100	85,8
Kalmar	89	87,4	66	82,2	81	86,3
Karlsborg	33	89,3	136	79,6	121	85,3
Karlshamn	76	87,8	15	86,1	15	90,2
Karlskoga	171	85,4	80	81,6	76	86,6
Karlskrona	62	88,3	70	82,1	71	86,9
Karlstad	179	85,2	110	80,6	161	83,7
Katrineholm	176	85,3	143	79,1	204	82,3
Kil	174	85,3	154	78,9	174	83,3
Kinda	119	86,6	149	79,0	158	83,8
Kiruna	29	89,5	23	85,1	9	91,2
Klippan	248	82,4	261	73,1	235	81,0
Kramfors	167	85,5	209	76,2	182	82,8
Kristianstad	93	87,2	134	79,8	181	82,9
Kristinehamn	189	84,9	204	76,6	190	82,6
Krokom	137	86,2	116	80,4	104	85,8
Kumla	60	88,4	14	86,2	11	91,0
Kungsbacka	12	90,5	20	85,2	28	88,9
Kungsör	161	85,7	37	83,9	42	88,0
Kungälv	55	88,5	75	81,9	62	87,2
Kävlinge	88	87,4	5	88,3	4	92,5

Kommun	Ranknr 1991	Procent 1991	Ranknr 1997	Procent 1997	Ranknr 1999	Procent 1999
Köping	125	86,4	195	77,3	216	81,8
Laholm	165	85,6	182	77,8	210	82,1
Landskrona	246	82,5	284	68,0	287	71,3
Laxå	200	84,4	21	85,2	46	87,9
Lekeberg	–	–	245	74,3	225	81,5
Leksand	98	87,1	160	78,8	136	84,8
Lerum	37	89,1	34	84,0	38	88,2
Lessebo	94	87,2	100	80,8	69	87,0
Lidingö	13	90,4	6	87,8	13	90,6
Lidköping	56	88,5	46	83,1	57	87,4
Lilla Edet	224	83,5	230	75,3	198	82,4
Lindesberg	112	86,8	83	81,4	101	85,8
Linköping	110	86,9	115	80,4	137	84,8
Ljungby	54	88,5	48	83,0	56	87,5
Ljusdal	147	86,0	164	78,6	167	83,4
Ljusnarsberg	281	77,7	241	74,5	266	78,6
Lomma	2	93,7	4	89,1	5	92,5
Ludvika	138	86,2	125	80,1	125	85,2
Luleå	46	88,9	18	85,4	45	87,9
Lund	51	88,6	51	83,0	85	86,2
Lycksele	118	86,6	62	82,4	98	85,9
Lysekil	225	83,5	229	75,4	193	82,5
Malmö	286	74,7	287	60,7	289	62,3
Malung	266	81,0	251	74,0	250	80,1
Malå	36	89,1	43	83,6	237	80,9
Mariestad	71	88,1	61	82,5	47	87,9
Mark	52	88,6	92	81,0	108	85,6
Markaryd	183	85,1	259	73,2	170	83,4
Mellerud	273	80,0	257	73,2	262	79,0
Mjölby	104	87,1	152	79,0	147	84,3
Mora	133	86,3	60	82,5	48	87,8
Motala	190	84,9	201	76,8	211	82,1
Mullsjö	216	83,8	166	78,5	157	83,9
Munkedal	175	85,3	215	75,9	224	81,5
Munkfors	261	81,5	54	82,9	173	83,3
Möndal	53	88,5	57	82,7	78	86,5
Mönsterås	70	88,1	137	79,6	63	87,2
Mörbylånga	120	86,6	124	80,1	113	85,5
Nacka	151	85,8	90	81,1	134	84,8
Nora	80	87,8	73	82,1	111	85,5
Norberg	270	80,3	76	81,8	75	86,6
Nordanstig	274	80,0	254	73,5	229	81,2
Nordmaling	129	86,4	188	77,5	217	81,7
Norrköping	218	83,7	276	71,5	278	76,8
Norrtälje	144	86,0	176	78,0	145	84,4
Norsjö	38	89,1	112	80,5	152	84,1
Nybro	113	86,7	162	78,7	139	84,6
Nykvärn	–	–	–	–	1	94,5
Nyköping	206	84,2	186	77,7	219	81,6
Nynäshamn	127	86,4	121	80,1	88	86,1
Nässjö	83	87,6	74	81,9	91	86,0
Ockelbo	221	83,6	123	80,1	151	84,1
Olofström	45	88,9	111	80,6	107	85,6
Orsa	252	82,1	282	70,7	271	78,0
Orust	180	85,2	224	75,6	197	82,4
Osby	68	88,2	184	77,7	59	87,4
Oskarshamn	42	89,0	36	83,9	36	88,3
Ovanåker	158	85,7	190	77,5	196	82,4
Oxelösund	150	85,8	129	80,0	123	85,3
Pajala	214	83,9	280	71,0	241	80,5

Kommun	Ranknr 1991	Procent 1991	Ranknr 1997	Procent 1997	Ranknr 1999	Procent 1999
Partille	105	87,0	59	82,5	110	85,6
Perstorp	277	78,7	131	79,9	122	85,3
Piteå	7	91,0	11	86,9	14	90,4
Ragunda	227	83,4	271	72,3	240	80,6
Robertsfors	34	89,2	187	77,6	133	84,9
Ronneby	115	86,7	185	77,7	163	83,6
Rättvik	197	84,7	250	74,0	252	79,9
Sala	212	84,0	231	75,3	187	82,7
Salem	223	83,6	163	78,7	84	86,3
Sandviken	146	86,0	105	80,7	87	86,2
Sigtuna	238	82,9	196	77,2	233	81,1
Simrishamn	182	85,1	234	75,0	232	81,1
Sjöbo	247	82,4	239	74,6	256	79,5
Skara	64	88,3	39	83,8	31	88,7
Skellefteå	21	89,9	13	86,7	12	90,6
Skinnskatteber	278	77,9	139	79,3	115	85,5
Skurup	222	83,6	221	75,7	215	81,9
Skövde	91	87,3	24	85,1	52	87,6
Smedjebacken	59	88,4	114	80,4	118	85,4
Sollefteå	170	85,4	161	78,7	153	84,0
Sollentuna	159	85,7	40	83,8	61	87,3
Solna	283	76,8	228	75,4	242	80,5
Sorsele	134	86,2	265	72,7	177	83,0
Sotenäs	202	84,3	12	86,7	175	83,1
Staffanstorps	4	92,2	19	85,2	24	89,1
Stenungsund	160	85,7	120	80,2	141	84,5
Stockholm	276	79,0	279	71,2	283	75,4
Storfors	122	86,5	223	75,7	258	79,3
Storuman	90	87,4	138	79,4	188	82,7
Strängnäs	205	84,3	193	77,3	214	81,9
Strömstad	264	81,2	283	69,1	277	77,0
Strömsund	256	81,8	275	71,6	279	76,8
Sundbyberg	279	77,9	240	74,5	253	79,7
Sundsvall	101	87,1	128	80,0	169	83,4
Sunne	186	85,0	89	81,2	180	82,9
Surahammar	201	84,4	113	80,4	33	88,4
Svalöv	156	85,7	246	74,3	239	80,7
Svedala	8	91,0	10	86,9	8	91,7
Svenljunga	253	81,8	211	76,1	128	85,1
Säffle	191	84,8	135	79,8	131	85,0
Säter	145	86,0	56	82,8	37	88,3
Sävsjö	219	83,7	165	78,5	55	87,5
Söderhamn	131	86,4	101	80,8	149	84,2
Söderköping	97	87,2	47	83,0	70	87,0
Södertälje	284	75,9	281	70,8	284	75,3
Sölvesborg	139	86,1	106	80,7	95	85,9
Tanum	239	82,9	253	73,6	218	81,7
Tibro	87	87,4	109	80,7	51	87,7
Tidaholm	140	86,1	247	74,3	202	82,3
Tierp	262	81,3	208	76,4	172	83,3
Timrå	69	88,2	127	80,1	185	82,8
Tingsryd	199	84,5	86	81,2	109	85,6
Tjörn	50	88,8	98	80,9	132	84,9
Tomelilla	215	83,8	260	73,1	255	79,5
Torsby	217	83,7	214	76,0	259	79,3
Torsås	211	84,0	200	76,9	162	83,6
Tranemo	126	86,4	33	84,0	27	88,9
Tranås	106	87,0	198	77,0	184	82,8
Trelleborg	41	89,0	141	79,1	234	81,1
Trollhättan	203	84,3	157	78,8	200	82,4

Kommun	Ranknr 1991	Procent 1991	Ranknr 1997	Procent 1997	Ranknr 1999	Procent 1999
Trosa	114	86,7	144	79,1	89	86,1
Tyresö	168	85,5	91	81,1	67	87,1
Täby	5	91,8	2	89,8	3	92,9
Töreboda	245	82,5	252	73,7	246	80,3
Uddevalla	209	84,1	206	76,5	213	81,9
Ulricehamn	9	90,7	17	85,6	20	89,3
Umeå	22	89,9	77	81,8	116	85,4
Upplands-Bro	232	83,2	248	74,2	264	78,8
Upplands-Väsby	124	86,5	132	79,8	171	83,4
Uppsala	185	85,0	199	76,9	231	81,2
Uppvidinge	236	83,0	168	78,4	124	85,2
Vadstena	116	86,7	122	80,1	94	86,0
Vaggeryd	109	86,9	35	83,9	30	88,8
Valdemarsvik	250	82,3	268	72,6	265	78,7
Vallentuna	84	87,6	68	82,2	64	87,2
Vansbro	192	84,8	118	80,2	168	83,4
Vara	258	81,7	175	78,0	143	84,4
Varberg	65	88,3	104	80,8	138	84,6
Vaxholm	31	89,4	147	79,0	206	82,2
Vellinge	1	94,2	3	89,2	7	92,0
Vetlanda	14	90,3	117	80,3	77	86,5
Vilhelmina	257	81,7	237	74,8	191	82,6
Vimmerby	111	86,8	177	77,9	150	84,2
Vindeln	48	88,8	103	80,8	130	85,0
Vingåker	153	85,8	146	79,0	156	83,9
Värgårda	26	89,7	63	82,4	60	87,4
Vänersborg	44	88,9	26	84,9	39	88,1
Vännäs	10	90,5	67	82,2	23	89,2
Värmdö	181	85,2	93	81,0	80	86,5
Värnamo	17	90,2	52	82,9	43	88,0
Västervik	241	82,8	202	76,8	203	82,3
Västerås	184	85,1	174	78,0	221	81,6
Växjö	99	87,1	72	82,1	93	86,0
Ydre	130	86,4	266	72,6	238	80,7
Ystad	67	88,2	85	81,3	82	86,3
Åmål	103	87,1	126	80,1	102	85,8
Ånge	251	82,2	140	79,3	105	85,7
Åre	263	81,3	205	76,5	205	82,3
Årjäng	265	81,2	213	76,0	272	77,7
Åsele	230	83,2	249	74,0	260	79,3
Åstorp	213	84,0	235	74,9	269	78,4
Åtvidaberg	20	90,0	173	78,1	127	85,1
Älmhult	163	85,6	30	84,6	18	90,0
Älvdalen	142	86,1	278	71,2	243	80,4
Älvkarleby	233	83,1	84	81,4	165	83,5
Älvsbyn	11	90,5	108	80,7	114	85,5
Ängelholm	57	88,4	79	81,6	99	85,8
Öckerö	3	93,0	29	84,7	29	88,8
Ödeshög	272	80,0	273	72,0	285	75,2
Örebro	244	82,7	262	72,9	275	77,2
Örkelljunga	231	83,2	197	77,1	208	82,2
Örnsköldsvik	43	89,0	25	85,0	54	87,6
Östersund	72	88,1	78	81,8	96	85,9
Österåker	123	86,5	38	83,8	22	89,2
Östhammar	187	85,0	50	83,0	68	87,1
Östra Göinge	86	87,4	107	80,7	144	84,4
Överkalix	208	84,2	133	79,8	2	93,2
Övertorneå	24	89,7	180	77,8	135	84,8

Andel barn i hushåll varken ekonomiskt fattiga eller med socialbidrag 1991, 1997 och 1999. De 20 kommunerna med högst respektive lägst rankingnummer år 1999.

Kommun	Ranknr 1991	Procent 1991	Ranknr 1997	Procent 1997	Ranknr 1999	Procent 1999
Nykvarn	–	–	–	–	1	94,5
Överkalix	208	84,2	133	79,8	2	93,2
Täby	5	91,8	2	89,8	3	92,9
Kävlinge	88	87,4	5	88,3	4	92,5
Lomma	2	93,7	4	89,1	5	92,5
Danderyd	16	90,2	1	92,4	6	92,4
Vellinge	1	94,2	3	89,2	7	92,0
Svedala	8	91,0	10	86,9	8	91,7
Kiruna	29	89,5	23	85,1	9	91,2
Habo	40	89,0	16	85,9	10	91,0
Kumla	60	88,4	14	86,2	11	91,0
Skellefteå	21	89,9	13	86,7	12	90,6
Lidingö	13	90,4	6	87,8	13	90,6
Piteå	7	91,0	11	86,9	14	90,4
Karlshamn	76	87,8	15	86,1	15	90,2
Härryda	25	89,7	9	87,0	16	90,1
Ekerö	39	89,0	27	84,9	17	90,0
Ålmhult	163	85,6	30	84,6	18	90,0
Höganäs	58	88,4	41	83,7	19	89,5
Ulricehamn	9	90,7	17	85,6	20	89,3
<hr/>						
Gotland	268	80,7	274	71,6	270	78,1
Orsa	252	82,1	282	70,7	271	78,0
Årjäng	265	81,2	213	76,0	272	77,7
Gullspång	269	80,5	264	72,7	273	77,5
Dorotea	254	81,8	277	71,4	274	77,4
Örebro	244	82,7	262	72,9	275	77,2
Borgholm	282	77,3	286	67,5	276	77,1
Strömstad	264	81,2	283	69,1	277	77,0
Norrköping	218	83,7	276	71,5	278	76,8
Strömsund	256	81,8	275	71,6	279	76,8
Helsingborg	162	85,6	255	73,4	280	76,6
Eskilstuna	267	80,9	263	72,8	281	76,0
Eda	259	81,7	269	72,6	282	76,0
Stockholm	276	79,0	279	71,2	283	75,4
Södertälje	284	75,9	281	70,8	284	75,3
Ödeshög	272	80,0	273	72,0	285	75,2
Göteborg	275	79,6	285	67,9	286	72,1
Landskrona	246	82,5	284	68,0	287	71,3
Botkyrka	285	75,4	288	60,3	288	65,7
Malmö	286	74,7	287	60,7	289	62,3

"Vi kan inte äta vad vi vill. Det är det största problemet. Det känns inte bra att behöva tvinga i barnen mat de inte tycker om, bara för att det är billigt. Vi kan inte åka och simma, det kostar 100 kronor. Och jag skulle så gärna vilja kunna säga till barnen att om de vill köpa något för sin veckopeng, så lägger jag till resten. Men det går inte. Min dotter har betalat sina byxor själv, för pengar som hon har fått av andra. Det tycker inte jag att barn ska behöva göra!"

Ensamstående mamma med två barn, 9 och 10 år.
Gymnasieekonom, arbetslös i långa perioder.

**RÄKNA
MED MIG!**

Rädda Barnen

Save the Children Sweden

Rädda Barnen
107 88 Stockholm
Besöksadress Torsgatan 4
Telefon 08-698 90 00
Fax 08-698 90 10
info@rb.se
www.rb.se
Post/bankgiro 900100-9

Art nr: 2002-2764
ISBN: 91-7321-067-6